

בג בג אומר הפך בה והפך בה דכלא בה ובה
 תחזי וסיב וכלה בה ומנה לא תזוע שאין לך מדה
 מזכה הימנה: בן הא הא אומר לפום צערא אגרא:

פירוש הרע"ב -

כא הפוך בה והפוך בה, נמורה. דכולה בה, שהכל תמלא בה. וסיב וכלה בה, גם עד זקנה וסיבה לא תעזובה. ומינה לא תזוע, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת יונית שאין מותר ללמוד חכמת יונית חלל במקום שאסור להרהר ד"ס כגון צמת המרחץ או צנהכ"ס כששאלנו את ר' יהושע מהו ללמד אדם את בנו יונית אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יוס ולא לילה דהא כתיב והגית בו יומם ולילה. לפום צערא אגרא, כפי רוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה.

ביאורים

בסיום התפלה, "ותן חלקנו בתורתך", שהביעור יהי' על ידי התורה שהוא בדרך מנוחה ממש⁴⁹⁰.

כא) בן בג בג . . בן הא הא

השם "בג בג" מרמוז שבעל המאמר הי' גר — בן אברהם ושרה שנתוסף ה"א בשמם, כי "בג בג" בגימטריא ה' ה'⁴⁹¹ (או: בן אברהם שיש בו ה' אותיות⁴⁹²). פירוש אחר: "בג בג" ראשי תיבות בן גר בן גיורת⁴⁹³.

והנה, לפירוש האחרון נמצא שהי' בן גרים. וגם לפירוש הראשון, יש לפרש הלשון "גר הי'⁴⁹¹ במובן בן גרים, וכפי שמצינו בכמה מקומות שגם בן גר וגיורת עד כמה דורות נקרא "גר"⁴⁹⁴.

והנה יש גורסים⁴⁹⁵ "בן בגבג" (בתיבה אחת). ויש לומר (לחודדי על כל פנים) הנפקא מיני' בין שתי הגירסאות — לפירוש שהי' בן גר בן גיורת: כששניהם בתיבה אחת הרי זה מורה שהגירות הן של אביו ("בן גר") והן של אמו ("בן גיורת") היתה בדור אחד; מה שאין כן "בג בג" בשתי תיבות מורה שהגירות של אביו ושל אמו לא היו בדור אחד.

גם השם "בן הא הא" מורה שבעל המאמר הי' גר — בן אברהם ושרה שנתוסף ה"א⁴⁹¹ בשמם⁴⁹⁶.

(490) משיחת ש"פ חו"ב תשי"ג — על פי רשימת השומעים בלבד. (491) תוד"ה בר הי הי — תגיגה ט, ב. (492) מחז"ו בפירוש הא'. (493) סה"ד בערכו. (494) ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. (495) ראה פיה"מ להרמב"ם הוצאת קאפח. (496) לקו"ש חי"ז עמ' 397.

ביאורים

בן בג בג אומר: הפך בה והפך בה דכולא בה . . בן הא הא אומר:
לפום צערא אגרא

השאלות במשנתנו: א. הקשר בין שני המאמרים שבמשנתנו. ב. הקשר לבעלי המאמרים — בן בג בג ובן הא הא. והביאור:

ישנה שייכות מיוחדת בין שני המאמרים לגר שנתגייר (כדלקמן), ולכן נקראו תנאים אלו כאן בשמות המורים שהיו גרים⁴⁹⁷, בכדי לרמז על ענין זה. וקדם המאמר „הפך בה והפך בה” המדבר בלימוד התורה למאמר „לפום צערא אגרא”, כי „תלמוד מביא לידי מעשה”⁴⁹⁸.

דהנה, בן נת אינו מחוייב בתלמוד תורה (במצוות דילי) כמצוה בפני עצמה, ואינה מטרה לעצמה אלא אמצעי בלבד בכדי לידע את המעשה אשר יעשה; ודוקא לאחר שמתגייר חל עליו חיוב לימוד התורה בתור מצוה ותכלית לעצמה. וזהו אומר:

הפך בה והפך בה דכולא בה — כאן מודגשת מעלת (תלמוד) התורה כבעלת ערך עצמי ועד שיש בה הכל.

לפום צערא אגרא — במיוחד צער כזה שהאדם אינו מחוייב בו אלא מקבלו על עצמו מרצונו. וענין זה שייך במיוחד לגר שנתגייר, כי לא הי' מחוייב כלל בקבלת הצער של קיום כל התורה⁴⁹⁹; מה שאין כן ב(מי שנולד כ)יהודי הנה מאחר שכל תכלית בריאתו היא „לשמש את קונו”⁵⁰⁰, הרי גם על הנהגה של הידור מצוה וכיוצא בזה מתוך צער אין לומר שאינו מחוייב בה כלל⁵⁰¹.

הפך בה והפך בה דכולא בה

יש לומר, שהכוונה לא רק על כללות התורה, אלא גם על כל ענין וענין בתורה, שאפשר למצוא בו את כל עניני התורה (על כל פנים ברמז)⁵⁰².

בן הא הא אומר: לפום צערא אגרא

השאלות במשנתנו: א. למה נאמר מאמר זה בלשון ארמית. ב. הקשר למאמר הראשון שבמשנתנו („הפך בה והפך בה”). ג. הקשר לבעל המאמר — בן הא הא. והביאור:

הכוונה ב„צערא” הוא לצער בלימוד התורה („לפי מה שתצטער בתורה יהי שכרך”⁵⁰³), כמובן מזה שרישא דמשנתנו מדברת אודות לימוד התורה. ומאחר

(497) ראה ביאור הקודם. (498) קידושין מ, ב. (499) ואדרבה: גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית כו' (יבמות מז, ב). (500) סוף מסכת קידושין. (501) לקו"ש ח"ז עמ' 387. — ביאור זה נאמר כסיום על מסכת אבות. הסיום בשלימותו נדפס לקמן (מהדור"ב) עמ' 513. (502) ספה"ש תשנ"ב ח"ב עמ' 425. (503) פיה"מ.